

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ УКРАЇНИ

© 2017 УМАНЦІВ Ю. М., КАТРАН М. В.

УДК 339.13

Уманців Ю. М., Катран М. В. Розвиток внутрішнього ринку споживчих товарів України

Метою статті є дослідження трансформації внутрішнього ринку споживчих товарів в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів. Проаналізовано тенденції розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів України, що сформувався під впливом структурних деформацій національної економіки. Виявлено зростання обсягу внутрішнього ринку, зміни в сукупному попиті та пропозиції, що характеризуються збільшенням роздрібною товарообороту імпортованих споживчих товарів. Запропоновано основні пріоритети розбудови внутрішнього ринку споживчих товарів, що полягають у вдосконаленні інституційного середовища для розвитку конкуренції між вітчизняними товаровиробниками та імпортерами, наближуючи його до рівня країн – членів ЄС.

Ключові слова: внутрішній ринок, євроінтеграційні процеси, обсяг внутрішнього ринку, сукупний попит, сукупна пропозиція.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Уманців Юрій Миколайович – доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії і конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: markov8@ukr.net

Катран Марина Володимирівна – аспірантка кафедри економічної теорії і конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: kaniram@gmail.com

УДК 339.13

UDC 339.13

Уманцев Ю. Н., Катран М. В. Развитие внутреннего рынка потребительских товаров Украины

Целью статьи является исследование трансформации внутреннего рынка потребительских товаров в условиях интенсификации интеграционных процессов. Проанализированы тенденции развития внутреннего рынка потребительских товаров Украины, которые сформировались под влиянием структурных деформаций национальной экономики. Выявлен рост объема внутреннего рынка, изменения в совокупном спросе и предложении, характеризующиеся увеличением розничного товарооборота импортных потребительских товаров. Предложены основные приоритеты развития внутреннего рынка потребительских товаров, которые заключаются в совершенствовании институциональной среды для развития конкуренции между отечественными товаропроизводителями и импортерами, приближая его к уровню стран – членов ЕС.

Ключевые слова: внутренний рынок, евроинтеграционные процессы, объем внутреннего рынка, совокупный спрос, совокупное предложение.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Библ.:** 12.

Уманцев Юрий Николаевич – доктор экономических наук, профессор кафедры экономической теории и конкурентной политики, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: markov8@ukr.net

Катран Марина Владимировна – аспирантка кафедры экономической теории и конкурентной политики, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: kaniram@gmail.com

Umantsiv Iu. M., Katran M. V. The Development of the Internal Market for Consumer Goods in Ukraine

The article is aimed at studying the transformation of the internal market for consumer goods in the context of the intensification of integration processes. The tendencies in the development of internal market for consumer goods in Ukraine, which had been formed under influence of the structural transformations of the national economy, were analyzed. The growth of the internal market size, changes in both the aggregate demand and the supply, characterized by an increase in retail trade with imported consumer goods, have been identified. The main priorities for the development of the internal market for consumer goods have been proposed, which consist in improving the institutional environment for the promotion of competition between domestic producers and importers, thus making a further step towards the level of the European Union Member Countries.

Keywords: internal market, European integration processes, internal market size, aggregate demand, aggregate supply.

Fig.: 3. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Umantsiv Iurii M. – D. Sc. (Economics), Professor of the Department of Economic Theory and Competition Policy, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: markov8@ukr.net

Katran Maryna V. – Postgraduate Student, Department of Economic Theory and Competition Policy, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: kaniram@gmail.com

В умовах економічних перетворень зростає роль внутрішнього ринку споживчих товарів, у зв'язку з чим його стабілізація, подальший розвиток і ефективне регулювання набувають особливої значущості. Внутрішній ринок відіграє важливу роль у стимулюванні національного виробництва, зростанні добробуту населення, зміцненні економічної та політичної незалежності.

Проблеми регулювання і розвитку внутрішнього ринку, в тому числі галузеві ринкиЮ, досліджено у працях вітчизняних вчених-економістів: В. Гейця [4], А. Герасименко [3], Ю. Городніченка [2], В. Лагутіна [3; 6], А. Мазаракі [6], Т. Осташко [9], Н. Попадинця [11; 12], О. Пустовойта [8; 9], О. Талавери [2], В. Точиліна [9],

О. Міняйла [10] та ін. Проте ряд питань ще залишаються дискусійними, недостатньо розкритими та обґрунтованими. Поглибленого дослідження потребує аналіз напрацьованого емпіричного досвіду та його адаптації до сучасних мінливих умов національної економіки.

Метою статті є дослідження трансформації внутрішнього ринку споживчих товарів в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів.

В умовах інтенсифікації інтеграційних відносин внутрішній ринок споживчих товарів України відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. За величиною внутрішнього ринку Україна не поступається багатьом країнам світу. Так, Україна за показником

«обсяг внутрішнього ринку» в Глобальному індексі конкурентоспроможності 2015–2016 рр. посідала 45 місце серед 139 країн (табл. 1), а у 2008–2009 рр. – 27 місце зі 131 країн. Водночас за показником «ефективність ринку» Україна зайняла у 2015–2016 рр. 106 місце серед 140 країн, а у 2008–2009 – 108 місце серед 138 країн [1].

Сучасними особливостями розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів України є збільшення обсягу внутрішнього ринку протягом 2010–2015 рр. Обсяг внутрішнього ринку в порівнянні до ВВП у середньому на рік становив 83,9%. (рис. 1). Це означає, що лише 16% потреб населення України задовольняється поза внутрішніми ринками товарів і послуг.

Інтенсивність структурних змін у сукупному попиті на внутрішньому ринку споживчих товарів характеризується збільшенням витрат домогосподарств на закупівлю непродовольчих товарів і послуг і водночас зменшенням таких витрат на придбання продуктів харчування, що є ознакою зростання їхнього дискреційного доходу. Протягом 2013–2015 рр. прослідковується тенденція до скорочення витрат домогосподарств на придбання продовольчих товарів на 2,2%. Це означає, що домогосподарства повільними темпами зменшували свої витрати на придбання продовольчих товарів (рис. 2).

Для прикладу, в розвинених країнах ця величина становить 13–20% від загального обсягу сукупних витрат. Водночас домогосподарства збільшили свої витрати на

придбання непродовольчих товарів та послуг протягом 2010–2013 рр. на 1,8%, а після 2013 р. скоротили на 1,3% [5]. Це свідчить про те, що у середньому на рік непродовольчі витрати господарств зростали лише на 0,5%.

Так, за даними Державної служби статистики, динаміка зовнішньої торгівлі за досліджувані роки демонструє збереження високої, близької до критичного рівня, імпоротної та експортної залежності. За 2010–2015 рр. відзначалося розбалансування та високий рівень волатильності експортно-імпорتنих товарних потоків, а також спостерігалася різка зміна співвідношення між вартісними та фізичними обсягами товарного експорту та імпорту (рис. 3).

Коефіцієнт покриття імпорту низився у 2011 р. до 0,82, а у 2015 р. становив 1,06 [5]. Відбулося зростання закупівель імпортої продукції на внутрішньому ринку. Це свідчить про те, що національні виробники адекватно не реагують на зміни структури попиту споживачів.

Протягом 2010–2015 рр. на внутрішньому ринку споживчих товарів України відбулося зростання обсягу роздрібного товарообороту [5]: у 2010 р. величина роздрібного товарообороту становила 33249,7 млн грн, а у 2015 р. – 1018778,2 млн грн. Отже, споживчий попит на внутрішньому ринку України зростає прискореними темпами. Зростання споживчого попиту супроводжувалося зміною структури витрат споживання на користь інноваційних та якісніших товарів та послуг. Так, роздрібний товарооборот вітчизняних споживчих товарів

Таблиця 1

Зміна рейтингу України у Глобальному індексі конкурентоспроможності

Країна	2013–2014 рр.		2014–2015 рр.		2015–2016 рр.	
	Загальний рейтинг	Показник «обсяг внутрішнього ринку»	Загальний рейтинг	Показник «обсяг внутрішнього ринку»	Загальний рейтинг	Показник «обсяг внутрішнього ринку»
Україна	84	36	76	38	79	45
Російська Федерація	64	8	53	7	45	6
Польща	42	20	43	20	41	21
Румунія	76	43	59	45	53	43
Чеська Республіка	46	46	37	42	31	47

Джерело: складено за [1].

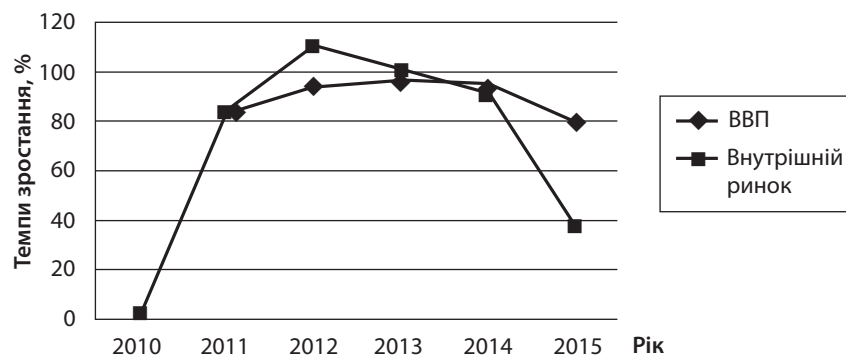

Рис. 1. Величина внутрішнього ринку України у порівнянні до ВВП протягом 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [5].

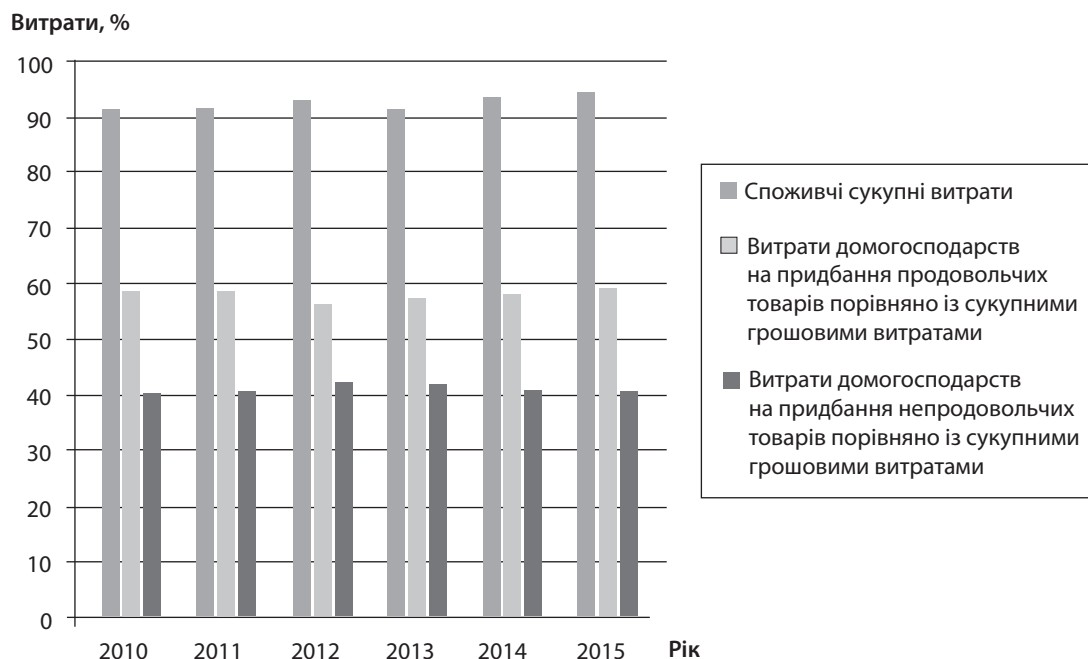

Рис. 2. Динаміка структури грошових витрат домогосподарств України протягом 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [5].

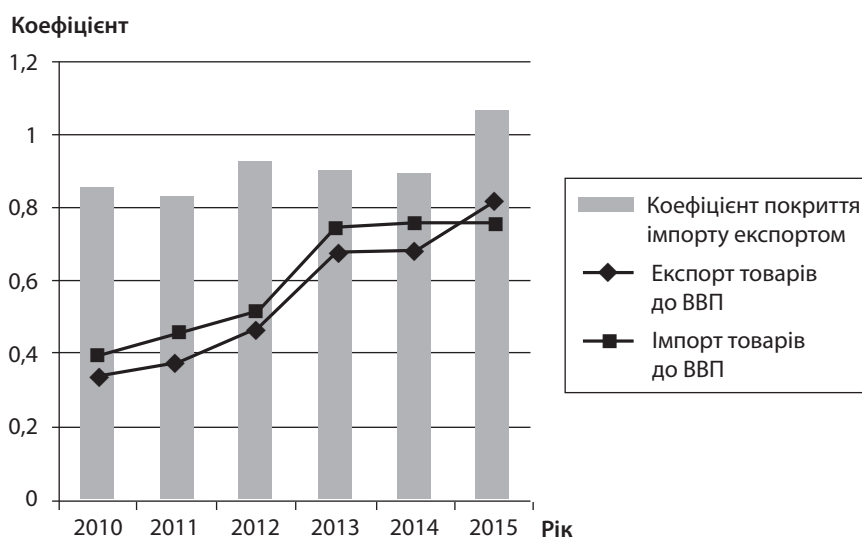

Рис. 3. Співвідношення товарного експорту та імпорту до ВВП і динаміка коефіцієнта покриття імпорту України у 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [5].

скоротився на 8,3% порівняно з обсягом внутрішнього ринку. А в цей самий час роздрібний товарооборот імпортних споживчих товарів зріс на 25,7% [5].

Розвиток цих тенденцій обумовлений такими факторами:

- ✦ політична ситуація та воєнні дії на сході країни;
- ✦ високий ризик здійснення інвестиційної діяльності на внутрішньому ринку (нестабільне законодавство, лобювання інтересів окремих бізнес-груп; недосконала правова система, корупція, узаконене «рейдерство», тіньові схеми ведення бізнесу тощо);
- ✦ недосконала робота інститутів внутрішнього ринку, які не створили сприятливих умови для

усунення недосконалої цінової конкуренції. Протягом досліджуваних років на внутрішньому ринку зменшилася питома вага вітчизняних товарів кінцевого споживання в сукупній пропозиції продукції. Як зазначалося вище, частка продажу вітчизняних споживчих товарів через торгову мережу підприємств зменшилася на 8,3%. Це є наслідком того, що інститути конкуренції та економічної концентрації на внутрішньому ринку не стимулюють вітчизняних товаровиробників розширювати обсяги виробництва. Ця тенденція була спричинена змінами в інституті входу на внутрішній ринок. В умовах інтенсифікації євроінтеграційних від-

носин органами влади було змінено інститут входу імпортової продукції на внутрішній ринок, тим самим було спричинено збільшення надходжень споживчих та інвестиційних товарів імпортового походження. Наслідком змін інституту входу на ринок імпортової продукції стало руйнування інституту нецінової конкуренції на внутрішньому ринку. Інститут нецінової конкуренції перестав виконувати свою регуляторну функцію, внаслідок чого на вітчизняному внутрішньому ринку з'явилися якісніші товари, що перевищують вітчизняні аналоги;

- ✦ недосконалість і недореформована інфраструктура якості, яка продовжує створювати для вітчизняних підприємців непереборні бар'єри для виводу нових видів продукції на внутрішній ринок та не чинить перешкод для імпорту дешевої, але неякісної продукції [7];
- ✦ відсутність державної політики щодо розширення внутрішніх ринків товарів і послуг за рахунок продукції вітчизняних товаровиробників. У результаті такої політики постійне нарощування імпорту спричинило виникнення від'ємного сальдо торговельного балансу. Для його покриття уряд був змушений періодично здійснювати запозичення фінансових ресурсів на міжнародних ринках.

До вищеописаних проблем можна ще додати:

- ✦ постійне зростання дефіциту платіжного та торговельного балансу через збільшення імпорту продукції на внутрішній ринок;
- ✦ періодичну девальвацію української національної валюти;
- ✦ інфляцію;
- ✦ доларизацію грошових заощаджень домогосподарств тощо.

Усі разом вони уповільнювали розвиток внутрішнього ринку та унеможлилювали його динамічне зростання в умовах євроінтеграційних процесів.

З огляду на визначені виклики трансформації внутрішнього ринку споживчих товарів державна політика щодо розвитку внутрішнього ринку повинна бути системною, комплексною і забезпечувати випуск якісної та інноваційної продукції, розширення асортименту, що приведе до зменшення залежності від імпорту. Основні пріоритети розбудови внутрішнього ринку споживчих товарів України на інноваційних засадах мають передбачати вдосконалення інституційного середовища для розвитку конкуренції між вітчизняними товаровиробниками та імпортерами, наближення його до положень країн – членів ЄС.

Так, стимулювання внутрішнього виробництва та збуту продукції сприятиме наповненню внутрішнього ринку якісними товарами, відродженню та розширенню традиційних для України виробництв, збільшенню внеску промисловості у формування валової доданої вартості та зміцненню конкурентних позицій промислового комплексу України.

А прискорене реформування національної системи контролю якості продукції та ринкового нагляду із сучасними міжнародними нормами та вимогами ЄС забезпечить досягнення відповідності вітчизняної продукції вимогам європейських директив, регламентів і стандартів як необхідної умови її безперешкодного просування на ринки країн – членів ЄС.

Ринковий нагляд за якістю та безпекою продукції є важливою складовою системи технічного регулювання та інструментом контролю за проголошеним добровільним дотриманням учасниками ринку норм технічних регламентів і стандартів. Сутність ринкового нагляду полягає в контролі за готовою продукцією, а не за процесами її виробництва, що значно зменшує втручання держави в діяльність підприємств, проте гарантує безпеку та якість продукції, яка розміщується на ринку.

Запобігання введенню в обіг небезпечної продукції, запровадження системи ринкового нагляду та системи контролю такої продукції, а також запровадження європейського принципу відповідальності без вини виробника за шкоду. З метою підвищення ефективності ринкового нагляду доцільно вжити таких заходів:

- ✦ визначити чіткі та прозорі критерії щодо акредитації органів з оцінки відповідності та ринкового нагляду;
- ✦ оптимізувати систему ринкового нагляду шляхом спеціалізації окремих підрозділів органів ринкового нагляду на певних сферах відповідності стосовно окремих видів продукції;
- ✦ поширити інформаційну компанію у ЗМІ щодо стану розповсюдження на ринку неякісної та небезпечної продукції;
- ✦ активізувати діяльність галузевих асоціацій та підприємств щодо доринкового контролю за безпекою виробництва та якістю готової продукції;
- ✦ виключити з-під дії заборони позапланові перевірки у сферах безпеки та якості харчової, фармацевтичної продукції, за результатами проведення перевірок органами ринкового нагляду підвищити розмір штрафів за розміщення та розповсюдження неякісної продукції;
- ✦ підготувати перелік та встановити обов'язковість запровадження системи управління якістю на підприємствах, які виробляють продукцію підвищеного ступеня ризику безпеці.

Спираючись на досвід країн ЄС, можна стверджувати, що реформована система контролю якості продукції та ринкового нагляду буде спроможна не лише зняти перешкоди на шляху виводу нових видів продукції на внутрішній ринок, а й створити надійні інституційні бар'єри, котрі унеможливлять імпорт дешевої та неякісної продукції іноземних виробників. За рахунок останнього на внутрішньому ринку будуть усунуті несправедливі цінові переваги іноземних виробників, які імпортують неякісну, але дешеву товарну продукцію, руйнуючи цим ринкову конкуренцію.

ВИСНОВКИ

Отже, в умовах євроінтеграційних процесів необхідно проводити ефективні заходи щодо поживлення внутрішнього споживчого попиту, розкриття потенціалу внутрішнього ринку для економічного зростання. Покращення конкурентного середовища на внутрішньому ринку споживчих товарів полягає у створенні сприятливої системи державного управління для розвитку суб'єктів господарювання та гармонізації законодавства з вимогами Євросоюзу, СОТ та інших країн і об'єднань, які вигідні українському споживачу та національному виробнику. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Competitiveness report. 2016-2017 edition. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/country-profiles/#economy=UKR>
2. **Gorodnichenko Yu., Talavera O.** Price setting in online markets: Basic facts, international comparisons, and cross-border integration. *American Economic Review*. 2014. Vol. 107. No. 1. P. 249–282.
3. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія/В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, А. Г. Герасименко та ін. Київ: КНТЕУ, 2015. 432 с.
4. **Геєць В. М.** Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 3–22.
5. Внутрішня торгівля // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. **Мазаракі А. А., Лагутін В. Д.** Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 4–18.
7. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. URL: <http://www.me.gov.ua/>
8. **Пустовойт О. В.** Політика розвитку внутрішнього ринку та Угода про асоціацію Україна – ЄС: спільність і суперечність завдань. *Економіка та прогнозування*. 2015. № 1. С. 49–63.
9. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція: монографія/Точилін В. О., Осташко Т. О., Пустовойт О. В. та ін. Київ, 2012. 552 с.
10. **Уманців Ю. М., Міняйло О. І., Чудак В. В.** Тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7. С. 147–159.
11. **Popadynets N. M., Kit L. Z.** Prospects and risks of Ukrainian domestic commodity market development in terms of European integration processes intensification. *Global world: scientific anthology*. 2015. No. 1. P. 147–153.
12. **Kolomiyets I. F., Popadynets N. M.** Trade at Ukrainian internal market: the development mechanism. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. P. 69–75.

REFERENCES

- "Global Competitiveness report. 2016-2017 edition". <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/country-profiles/#economy=UKR>
- Gorodnichenko, Yu., and Talavera, O. "Price setting in online markets: Basic facts, international comparisons, and cross-border integration". *American Economic Review*. Vol. 107, no. 1 (2014): 249-282.
- Heiets, V. M. "Osoblyvosti vzaïmozv'язku ekonomichnykh i politychnykh peredumov rekonstruktyvnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy" [The interrelation of economic and political conditions

for the reconstructive development of the economy of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2016): 3-22.

Kolomiyets, I. F., and Popadynets, N. M. "Trade at Ukrainian internal market: the development mechanism". *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (2016): 69-75.

Lahutin, V. D. et al. *Vnutrishnii rynek i torhivlia Ukrainy: strukturno-instytutsionalna transformatsiia* [The domestic market and trade of Ukraine: structural and institutional transformation]. Kyiv: KNTEU, 2015.

Mazaraki, A. A., and Lahutin, V. D. "Vnutrishnii rynek Ukrainy v umovakh dysbalansiv mizh vyrobnytstvom i spozhyvanniam" [The domestic market of Ukraine in conditions of imbalance between production and consumption]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (2016): 4-18.

Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli. <http://www.me.gov.ua/>

Pustovoyt, O. V. "Polityka rozvytku vnutrishnyoho rynku ta Uhoda pro asotsiatsiiu Ukraina – YeS: spilnist i superechnist zavdan" [Policy for the development of the internal market and the Association Agreement Ukraine – EU: what is common and conflicting objectives]. *Ekonomika ta prohnozuvannia*, no. 1 (2015): 49-63.

Popadynets, N. M., and Kit, L. Z. "Prospects and risks of Ukrainian domestic commodity market development in terms of European integration processes intensification". *Global world: scientific anthology*, no. 1 (2015): 147-153.

Tochylin, V. O. et al. *Rynky realnoho sektora ekonomiky Ukrainy v instytutsionalnomu seredovyshchi SOT: koniunktura ta intehratsiia* [The markets of the real sector of economy of Ukraine in the institutional environment of the WTO: analysis and integration]. Kyiv, 2012.

Umantsiv, Yu. M., Miniaïlo, O. I., and Chudak, V. V. "Tendentsii rozvytku vnutrishnyoi torhivli Ukrainy" [Development trends of domestic trade of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (2016): 147-159.

"Vnutrishnia torhivlia" [Domestic trade]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>